

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 76.051.022 Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича, доктору
історичних наук, професору МАКАРУ Ю. І.
вул. М. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58012**

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Тичини Івана Георгійовича на
тему: «Волинські «Просвіти»: організаційні засади та культурно-освітня
діяльність (1917–1936 роки)», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за
спеціальністю 032 «Історія та археологія»**

Актуальність рецензованої дисертації полягає передусім у тому, що вона здійснена у руслі провідних тенденцій розвитку сучасної історіографії. Означена проблема становлення та діяльності громадсько-освітнього товариства «Просвіта» на території Волині у 1917-1936 роки є одним з тих аспектів минулого, який довгий час залишався прихованим радянською владою, але тема стала надзвичайно важливою та актуальною для дослідження після відновлення незалежності України та в даний час, коли триває повномасштабна російсько-українська війна. «Просвіта» відіграла ключову роль у підтримці української мови та культури, розвитку освіти та національної ідеї, а також у формуванні національної самоідентифікації у міжвоєнний період на території Західної Волині. Сьогодні ворог також воює проти окреслених національних цінностей українців.

Актуальність даної дисертації полягає в тому, що незважаючи на досягнення української історіографії у вивченні просвітянського руху та діяльності «Просвіти», наукова проблема, яку вона висуває, досі не була ретельно та комплексно вивчена.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Представлене дисертаційне дослідження виконано в рамках наукової теми «Актуальні питання історії та історичної регіоналістики України» (номер державної реєстрації 0116U004617) кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Аналіз дисертації І. Тичини та його публікацій підтверджують оригінальність і самостійність дослідження. У вступі дисертації вміщено усі рубрики, передбачені відповідними нормативними документами, чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його мету та завдання. Мету роботи визначено вірно, відповідно до якої сформульовано здобувачем наукового ступеня низку дослідницьких завдань.

Достатньо аргументованим у дисертації виглядає обґрунтування хронологічних рамок і територіальних меж об'єкта вивчення. У роботі застосовано методи, порівняльно-історичний, типологічний та індуктивний методи, метод системного аналізу. Окрім того, методи дослідження залежали від специфіки проблематики, поставленої мети та конкретних завдань роботи. Чимало конкретних наукових завдань вирішено за допомогою методичного набору інших наук.

Висновки дисертаційного дослідження здобувача є аргументованими, корелюються з поставленими завданнями та містять достовірні теоретичні результати.

Загалом, дисертація Івана Георгійовича Тичини – це самостійне, оригінальне, комплексне дослідження, науково обґрунтовані результати якого в сукупності вирішують конкретну мету, спираючись на історичну літературу, методологічні засади та джерельну базу.

Наукова новизна положень й отриманих результатів.

Автор дослідивши організаційні засади та культурно-освітню діяльність «Просвіти», зробив низку висновків, що містять наукову новизну. Зокрема, у

роботі вперше: до наукового обігу введено низку нових архівних документів; сформульовано й обґрунтовано змістовий апарат дослідження; розширено розуміння основних тенденцій польської антиукраїнської політики через переслідування просвітницького руху на Волині; здійснено порівняльний аналіз становлення і тенденцій просвітянського руху в різних локаціях (районах) Волині, простежено галицькі, наддніпрянські впливи тощо; простежено вплив волинських «Просвіт» на формування національної свідомості українців.

Дослідником фахово проаналізовано стан наукової розробки теми. Значна увага в роботі присвячена критичному висвітленню історіографічного доробку українських і зарубіжних вчених, аналізу джерел.

Одним із завдань своєї наукової роботи Іван Тичина визначив: *«з'ясувати структуру та ідейні засади просвітянського руху на Волині в досліджуваний період»*. Ця проблема розглядається дослідником в *другому розділі «ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ «ПРОСВІТ» НА ВОЛИНІ»*. Автором детально розкрито виникнення перших просвітянських осередків на Волині та їх роботу в Другій Речі Посполитій.

Параграф 3.1. Бібліотечна справа та українське шкільництво у діяльності «Просвіт» розкритий на широкому фактичному матеріалі, автором показано перешкоди для створення бібліотек та читалень товариства, зазначено про співпрацю між ними та висвітлено переслідування з боку польської влади за проукраїнську діяльність і розповсюдження книг. Правильно автором дисертації наведено цитату, що *«З заснуванням бібліотеки й з поширенням книжки на селі, а рівно ж і українських часописів, – писали просвітяни у звіті, – мало-помалу пробуджується свідомість і любов до свого рідного»* (с. 128). У цій фразі відображено клопітку просвітянську працю.

Практичне значення виконаного дослідження.

Окреслені в дисертаційному дослідженні положення можуть бути використані в ході підготовки волинезнавчих студій. Отримані дані можуть

бути корисними під час підготовки узагальнюючих праць з історії України, історіографічних праць, укладанні бібліографічних довідників, шкільних підручників та посібників, навчально-методичних посібників для вчителів. Викладений у дисертації фактичний матеріал придатний для використання в екскурсійній та музейній роботі Волинського краєзнавчого музею.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Досліджувана тема апробована на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Основні доміанти дисертації викладено в 14-ти наукових публікаціях. Кількість та обсяг друкованих праць дають право автору публічного захисту дисертації.

Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. (№ 167).

Структура та обсяг дисертації.

Структура дисертації добре продумана. Архітектоніку дисертації визначив проблемний принцип викладу матеріалу: праця складається із вступу, чотирьох розділів, які поділені на параграфи, висновків, списку використаних джерел (422 позиції). Дисертаційна робота містить анотації (українською та англійською мовами). Оформлення роботи відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Івана Тичини не має ознак академічного плагіату, дослідником зроблені коректні покликання на джерела, навмисних спотворень не виявлено. Коефіцієнт оригінальності тексту дисертації

становить 96,27 %. Можемо зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі.

Констатуючи в цілому належний кваліфікаційний рівень виконаного дисертаційного дослідження, необхідно висловити *деякі дискусійні положення, побажання та зауваження до роботи:*

1. Автором під час окреслення територіальних меж дослідження роботи зазначено, зокрема, *«також визначені райони сучасних Житомирської та Тернопільської областей»* (с.15). На думку опонента, варто було перерахувати райони Тернопільської області (тоді – повіти), які відносились до Волині.

2. Дисертант згадує у роботі (с. 80) про діяльність книгарні, так, *«у Кременці було створено українську книгарню, яка мала тісні контакти із львівською матірною «Просвітою» і в наступні роки стала найбільшою українською книгарнею на Волині»*. У контексті необхідно було охарактеризувати діяльність Романа Бжеського, який працював у книгарні і відмінно організовував продаж та замовлення книг.

3. Досліджуючи діяльність бібліотек у параграфі 3.1. Бібліотечна справа та українське шкільництво у діяльності «Просвіт» автору потрібно було згадати про спробу волинських просвітян, у Кременці, налагодити видання свого періодичного альманаху «Віра».

4. Звернемо увагу на те, що окремі словосполучення у тексті роботи є публіцистичними або художніми: *«не секрет»* (с. 88), *«польськими владцями»* (с. 30; 169), *«оббивати пороги»* (с. 126).

5. Доцільно внести уточнення у перерахунок періодів, які зазначає дисертант, зокрема, дані знаного польського історика А. Хойновського, так, *«у польській політиці міжвоєнного періоду щодо національних меншин виокремлює три періоди, зокрема: перший період – 1919–1926 роки, для якого характерна неузгодженість правових засад у розв'язанні національних проблем та, як наслідок, політична нестабільність; другий період – 1926–*

1935 роки, коли фактично вся польська національна політика здійснювалася під гаслами «державної асиміляції»; третій період – з 1935-го до осені 1939 року, характеризується намаганнями влади запровадити в життя політику «державної асиміляції» за посередництвом «зміцнення польськості на східних кресах держави» (с. 94). Адже, під час другого періоду мова має йти про національну асиміляцію, тому що у політиці щодо меншин домінували концепції ендеків (національних демократів), спрямовані на їхню національну асиміляцію; у період режиму санації здійснювалися спроби державної асиміляції національних меншин.

Загалом політика національної асиміляції остаточно замінялася політикою «державної асиміляції» нацменшин, щоправда, зарозом передбачалося, що державна асиміляція мала би стати підґрунтями для подальшої культурної, а за нею й національної.

6. Важливі матеріали для вивчення обраної дисертантом проблеми містяться у часописі «Церква і нарід», який виходив друком у м. Кременець Волинського воєводства (редактор – Іван Власовський). Необхідно було залучити матеріали часопису як джерело для підготовки дослідження.

7. Дисертаційне дослідження значно виграло би візуально, якби здобувач доповнив роботу додатками з світлинами просвітян Волині, народних домів, де відбувалися засідання товариства, фото афіш із заходів тощо.

Однак висловлені вище окремі зауваження й побажання мають переважно рекомендаційний характер, які досліднику варто врахувати у своїй подальшій науковій праці над темою й суттєво не впливають на загалом позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вважаю, що тема розкрита і має виразно новаторський характер. На нашу думку, автор сповна на високому методологічному рівні реалізував визначені в дисертації завдання. Здобувач продемонстрував важливі для науковця риси – креативний підхід, цілеспрямованість та логічність висновків. Пропозиції та зауваження

свідчать про потребу доповнити і продовжувати дослідження за обраним напрямом.

Загальний висновок. Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження **Тичини Івана Георгійовича «Волинські «Просвіти»: організаційні засади та культурно-освітня діяльність (1917–1936 роки)»** є самостійним, новим й актуальним дослідженням та цілком відповідає вимогам «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами від 31 травня 2019 р.), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова КМУ № 44 від 12 січня 2022 р.), а його автор – **Тичини Івана Георгійовича** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

Офіційний опонент –

завідувач кафедрою історії та
методики навчання Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної
академії ім. Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор

Ірина Скакальська

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
НАЧ. В.К.
О.В. ПРИСЯЖНО

02.10.2023